

En el vint-i-cinquè aniversari de la seva mort

El meu Joaquim Folch i Torres

FREDERIC MARÉS

L'alumne de l'Escola de Llotja

Vaig conèixer Joaquim Folch i Torres a l'Escola de Llotja, anomenada en aquell temps Escola Superior d'Art, Indústries i Belles Arts. Això s'esqueia entre els anys 1910 i 1911.

Ell assistia com a alumne a la classe de «Teoria i Història de les Belles Arts», de la qual era professor Manuel Rodríguez i Codolà, i, anteriorment, n'havien estat Pau Milà i Fontanals, J. Manjarres i Leopold Soller i Pérez; jo anava a la classe d'«Escultura del Natural», en la qual teníem de mestre Antoni Alsina i Amils i en foren també, en el decurs dels anys, tres grans escultors: Francesc Bover, Damià Campeny i Agapit Vallmitjana.

En el seu discurs d'ingrés a la nostra Acadèmia, ens ho explica ben clar: «vaig ser noi de Llotja», i en aquell temps vaig veure els meus mestres, que al cel siguin, passar per aquests moments, com ara el meu, d'ingrés i de discurs. I sigui per a ells el meu record i les gràcies per tot el que em van ensenyar».

La qualitat que ja aleshores destacava en Folch i Torres era la seva dedicació especial als artistes novells, als joves que es forjaven a les aules de la Llotja.

La diferència d'edat —ell em portava aleshores set anys— li donava un cert aire de maduresa, d'autoritat paternal que no tan sols admetia, sinó que agraiïa amb una certa complaença. Ell, per part seva, sabia defugir, amb gran camaraderia, tota preferència i es barrejava senzillament amb nosaltres, volia ser un de tants, un alumne de Llotja. Els seus consells, que per a nosaltres eren sempre superiors, anaven

sempre embolcallats de paraules senzilles i cordials, molt lluny de la pedanteria que tant agradava en aquells temps.

Aquells anys, també assistia a Llotja un altre Folch, el seu germà Lluís. Ho feia no ja com a alumne sinó com a professor meritori, adscrit a la classe de Concepte de l'Art, de la qual era titular interí el professor auxiliar Antoni Garcia i Llansó, que era aleshores un vailet pulcre, bondadós, amb una gran simpatia, autor de diversos treballs sobre arts sumptuàries. A la mort de Garcia i Llansó, Lluís Folch ocupà l'auxiliaria i, en conseqüència, interinamente la càtedra.

Poc temps li durà, però, el nou càrrec. Un incident lamentable, promogut per un grup d'alumnes —incident molt comú en aquells anys i que la miopia d'alguns professors tingué cura de desorbitar— promogué la seva sobtada i irrevocable dimissió.

Lluís Folch i Torres fou un dels professors, que desfilaren per les aules de l'Escola, amb una vocació autèntica per a l'ensenyament. Les seves qualitats humanes, les seves dots de pedagog, la seva mateixa donació, restaren ben gravades a la ment dels qui fórem els seus deixebles. Diguem que aquesta qualitat per a l'ensenyament també la tenia el seu germà Joaquim Folch, que, si s'ho hagués proposat, hauria pogut ser a Llotja un bon professor, un mestre d'excellent qualitat.

Joaquim Folch, home sensible a l'art, dotat de gran clarividència, sabé estimar i valorar —cosa molt important en aquells anys de confusionisme— el significat de l'Escola de Llotja, la seva alta missió en l'ensenyament artístic oficial. Comprenqué que l'Escola de Nobles Arts, que així s'anomenava també en l'època de la seva més gran esplendor, era el centre on gravitava l'ensenyament artístic-artesanal del Principat.

Més tard, en la seva extensa labor de crític d'art, dedicà la seva atenció preferent als artistes artesans, ja que comprenia el que representaven en el redreçament de la indústria artística de Catalunya. Estimulà no pocs artistes que, en els seus inicis, orientessin les seves possibilitats vers les arts aplicades.

En els seus inicis juvenils, ell mateix ingressà a un taller de forja per tal d'aprendre el dur ofici del ferro. I, allí precisament, conegué el qui havia de ser el seu mestre i orientador en la crítica d'art, Raimon Casellas, crític de «La Veu de Catalunya». D'aquell encontre en sorgiria la seva carrera en la crítica artística.

El crític d'art

La crítica d'art, a la Barcelona d'aquells anys vint, es trobava, llevat d'algunes honorables excepcions, al servei de petits cenacles ateneïstes

i penyes de cafè, en les quals es forjaven els valors artístics del moment.

Els dos setmanaris de més publicitat que s'editaven aquells anys, usaven una crítica festiva, malfiada i mordaç, dels quals ometem ara els noms ja que estan a la memòria de tots; era una supercrítica intel·lectualitzada que pretenia ser justament el portantveu del petit món intel·lectual i artístic d'aquella Barcelona assossegada i feliç.

Joaquim Folch i Torres, davant d'aquella crítica tancada, negativa, de valors equívocs, sabé oposar, amb un gran sentit constructiu i un autèntic contingut humà, una crítica mesurada, oberta a la comprensió i al bon estil.

Al marge de les passions, situà la crítica en el punt just de la ponderació i de l'equilibri. Amb una ploma àgil, límpida de prejudicis aliens a l'art, aconseguí alliberar-la dels confusionismes de grups i capelletes, elevant-la a la categoria que li corresponia.

Per la secció de «La Veu de Catalunya» i, més tard, per les pàgines de la «Gaceta de les Arts», que ell dirigí, desfilaren els artistes de més renom de l'època, tot l'art consagrat, també, però —i això cal remarcar-ho—, tots els balbuceigs artístics, totes les esperançades il·lusions d'un art jove que lluitava per obrir-se camí vers un esdevenidor incert.

Tingué per a tots els artistes l'acollida més oberta i generosa. Els novells trobaren en ell la comprensió, el coratge, l'estímul; els mestres, el respecte, la consideració. No calia per a això exigir ni als uns ni als altres, avals de cenacles de cafè, només comptava el bagatge de la pròpia obra, el propi valer, fos quina fos la seva tendència o escola.

Folch i Torres no es cansà de recomanar, d'insistir dia a dia que els valors autèntics s'havien de forjar en la lluita del taller, en la humilitat, en el treball obscur i silenciós, i no en les penyes i cenacles, enmig de l'acudit demolidor i la frase mordaç i irresponsable.

Folch i Torres acadèmic

El 1959, ingressà per mèrits propis al si de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi, en qualitat d'acadèmic de número. I fou elegit unànimement.

El tema del seu discurs d'ingrés versà sobre «Fortuny i Barcelona». Era un tema que ell estimava.

El discurs, com diu el mateix Folch, té per fons l'Escola de Llotja, és una evocació d'una època gloriosa de la seva història, tan profundament lligada a Barcelona.

Folch ocupà el lloc que deixà vacant el col·leccionista Lluís Plan-

diura. I és curiós de recordar que fou precisament Folch qui negocià la compra de la col·lecció Plandiura per al Museu d'Art de Catalunya, que tantes amargors li donà.

Hem de convenir que l'ingrés de Folch a l'Acadèmia fou veritablement tardà. Aquest retard inexplicable no està en relació amb els grans mereixements de la seva remarcable personalitat en el món museístic, de la investigació i de la crítica artística.

A vegades, però, en aquestes doctes corporacions, les coses tampoc no van com hom desitjaria. I aquest retard no solament fou lamentable per la injustícia en el reconeixement d'uns mèrits indiscutibles, sinó també per als interessos propis de l'Acadèmia, tan mancada de membres amb capacitat d'activitat provada.

Folch era, per la seva ponderació i els seus coneixements, un valor essencialment acadèmic; i direm més, era l'acadèmic per antonomasia per a la nostra Acadèmia, tan entranyablement units un i altra a l'art barceloní del segle XIX.

Recordem la proposta que féu en assistir a la seva primera sessió acadèmica: suggerí que l'Acadèmia prengués en consideració la proposta de dedicar un homenatge a Josep Flaugier, de col·locar als jardins de la Plaça de Castella, davant l'Església dels Mercedaris, el bust del pintor. Recordem que la cúpula d'aquest temple està decorada per Flaugier.

I, en fer la proposta, es dirigí a mi més que a la mesa, pressentint potser el que succeiria, la fredor amb què fóra rebuda. Per a alguns acadèmics la personalitat de Flaugier era una mica confusa, desconeguda; per a d'altres, la seva presència a Llotja durant l'època napoleònica era sospitosa.

Vaig haver de ser jo qui recollís la suggerència del nou acadèmic, i la vaig recollir no per atenció a la personalitat del proponent, que per a mi era altament estimable, sinó per considerar-la absolutament justa.

Vaig exposar el meu parer, del tot d'acord amb el suggeriment de Folch: vaig procurar aclarir la intervenció de Flaugier a l'Escola de Llotja durant la invasió napoleònica, com a figura providencial per als interessos artístics de la ciutat, els quals sabé guardar en aquells dies tumultuosos.

Si bé Flaugier, pel seu naixement no gaire clar, es pogué sentir inclinat a col·laborar amb l'invasor, com a barceloní d'adopció se sentí unit a la ciutat. No oblidem l'ordre del general Duhesme, complimentant el decret de Josep Napoleó de 1809, de clausurar els convents i esglésies. Flaugier, clarivident davant del perill que s'acostava, aconseguí

del general francès l'autorització corresponent per incautar-se de totes les obres que es trobessin en perill imminent, amb la intenció de formar-ne una galeria a l'Escola de Nobles Arts de la Llotja, a fi que la ciutat pogués admirar-les i els professors i alumnes treure'n un profit.

Assenyalem que Flaugier fou alumne de l'Escola de Nobles Arts. A la convocatòria de la Junta de Comerç de l'any 1789 per a oposicions a premi, Flaugier figura inscrit entre els sis aspirants. Per no presentar la sol·licitud en regla, no pogué formar-ne part.

I gràcies a la seva decisió personal es pogueren salvar les importants obres d'art que es conservaven als convents i esglésies de la ciutat. Entre aquestes cal mencionar la sèrie dels grans quadres «Vida de Sant Francesc, d'Antoni Viladomat, que foren exposats als salons de l'Escola i que avui es troben a la sala que porta el nom del pintor del Museu d'Art de Catalunya al Palau Nacional de Montjuïc.

El projecte d'homenatge a Flaugier, com tants d'altres bons projectes, no es realitzà. Potser caldria intentar d'actualitzar-lo ara, i aprofitar l'efemèrides propícia per portar-lo a bon terme.

Degut al seu estat de salut, l'assistència de Folch a les sessions acadèmiques, en els dos últims anys de la seva vida, fou cada vegada més espaciada. Quan hi assistia, però, manifestava encara quin era el seu ànim, el seu propòsit decidit: vitalitzar, actualitzar les tasques amb noves activitats, publicar biografies d'acadèmics il·lustres, organitzar exposicions d'obres dels artistes del segle XIX que l'Acadèmia conserva, conferències, etc.

La meua última entrevista amb Joaquim Folch tingué lloc sis dies després d'haver sofert una delicada intervenció quirúrgica. El vaig visitar, en nom de l'Acadèmia, al seu domicili particular del carrer de Casp, número 19, pis 5è.

Em rebé postrat al llit. Vam parlar poc de la seva salut, ja que en veure'm s'interessà per la marxa de l'Acadèmia, les seves possibilitats i, sobretot, per la necessitat de donar-li noves vies que la fessin compatible amb les exigències de la vida actual. Em recordà anècdotes dels nostres temps de l'Escola de Llotja, dels seus professors i dels seus alumnes.

L'endemà, l'amic entranyable morí inesperadament. Se'ns n'anava amb un bagatge de records de la seva Escola de Nobles Arts, de la seva «Llotja», de la seva Acadèmia tan estimada, i amb la nostàlgia d'una labor acadèmica que el temps no permeté de dur a terme.

Amb la seva mort, la ciutat perdia un bon barceloní, un català de pro; els amics, un bon company, l'Acadèmia, però, perdia el qui pogué ser, amb una mica més de sort, un dels seus acadèmics més lúcids.